

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи**

Шевченко Каріна Вікторівна

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

спеціальність 231 Соціальна робота

РЕФЕРАТ

випускної кваліфікаційної роботи
за освітньо-професійною програмою
«Соціальна робота (Управління соціальним закладом)»

Умань – 2021

Випускною кваліфікаційною роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: *кандидат педагогічних наук, доцент*
Шевчук Оксана Миколаївна

РЕЦЕНЗЕНТ: *кандидат педагогічних наук*
Ісаченко Вікторія Павлівна

Захист відбудеться 22.12.2021 р. о 9.00 на засіданні екзаменаційної комісії.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі соціальної педагогіки та соціальної роботи, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 110а

ЗМІСТ

ВСТУП.....

**РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**.....

1.1. Сутність феномена волонтерства на шляху до організаційної
оформленості.....

1.2. Особливості організації волонтерського руху на базі закладу
вищої освіти.....

1.3. Категорія мотивації у контексті організації діяльності
волонтерів.....

**РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО
ОПТИМІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**.....

2.1. Пропозиції з управління волонтерською організацією ЗВО як
адаптивною структурою.....

2.2. Концептуальна модель міжсекторної взаємодії у
волонтерському русі.....

2.3. Економічна доцільність співпраці організаторів подій та
волонтерської організації ЗВО.....

ВИСНОВКИ.....

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження організації та оптимізації діяльності волонтерів обумовлена їх зростаючим значенням для українського суспільства. Зростаючим попитом суспільства на волонтерську роботу значно перевищує пропозицію з боку волонтерів, що зумовлює необхідність стимулювання добровольчої активності як мобілізаційного ресурсу. Позитивним досвідом розвинених країн у галузі інституційного регулювання волонтерства, в яких держава бере активну участь в організації, координації та стимулюванні волонтерської діяльності, наслідком чого є значний соціально-економічний ефект.

У сучасних умовах наростаючих соціально-економічних і політичних ризиків дедалі актуальнішою стає роль «третього сектора» і волонтерства як одного з його ключових елементів, здатного знижувати соціальну напруженість, брати на себе функції, з якими держава і комерційний сектор із певних причин не справляються. Волонтери або добровольці – це фізичні особи, які на безоплатній основі допомагають реалізовувати соціальні та інші проекти.

Сьогодні необхідність в роботі волонтерів зросла як ніколи. У зв'язку із посиленням впливу на найбільш уразливі групи населення таких світових проблем, як винищення навколишнього середовища, зловживання наркотиками, загроза поширення СНІД/ВІЛ, постала нагальна потреба, щоб волонтери взяли на себе більшу частку відповідальності за розвиток співробітництва з державним та приватним секторами. Та все ж, наразі, багато аспектів роботи волонтерів при її неосаяжності залишаються невизначеними, оскільки у багатьох випадках їх діяльність здебільшого має неофіційний та неструктурований характер.

Історію волонтерської роботи в Україні досить-таки важко простежити, оскільки формальне фіксування таких дій та їх вивчення розпочалося порівняно недавно. Однак не викликає жодних сумнівів той факт, що така робота в тій чи

іншій формі існувала дуже давно. Так, традиції милосердя склалися в Україні сторіччями, утворюючи основи благодійництва, прагнення допомогти бідним, престарілим, хворим, немічним [67].

Високий темп розвитку сучасного суспільства унеможливорює раніше функціонуючі механізми наступності поколінь. Покладаючи великі надії на молоде покоління, держава прагне покращити сучасну систему загальної та професійної освіти. Безперервні інновації та реформи у сфері освіти вимагають нових підходів до педагогічної та виховної діяльності ЗВО.

Соціокультурний феномен волонтерства демонструє колосальний потенціал, стаючи все більш звичною формою вирішення соціальних проблем у багатьох сферах людської життєдіяльності.

В умовах становлення ідеологічної та методологічної бази волонтерства набувають важливості накопичення та систематизація практичного досвіду волонтерських організацій.

За рахунок формування волонтерських осередків при ЗВО волонтерський рух яскраво представлений студентським сегментом, а самі ЗВО виступають як майданчики волонтерської активності, що дозволяють транслювати актуальну соціальну інформацію молоді, вибудовувати процес діалогу з значних проблем локальної спільноти.

При цьому наразі підвищуються вимоги до волонтерських послуг, зростають соціальні очікування, виникає конкуренція за фінансування. Волонтерські організації перебувають під впливом потреб держави та суспільства, відчуваючи необхідність у стабільному рівні добровольчої участі та виконання поставлених завдань професійно. Нині гостро виступає не лише питання того, чи потрібне у сфері волонтерської діяльності управління, але й того, як слід вибудовувати його процеси. Вивчення цієї проблематики дозволить скласти цілісне уявлення про вагомні аспекти організації волонтерського руху на прикладі університетських центрів залучення та підготовки добровольців.

З урахуванням викладеного, обраний напрямок кваліфікаційної роботи є

надзвичайно актуальним. Вибір теми «**Організація та оптимізація волонтерської діяльності**» обумовлений зростаючою потребою теоретико-методологічного осмислення сучасного волонтерства України.

Стан дослідженості наукової проблеми. Останнім часом волонтерство стає предметом численних досліджень зарубіжних та вітчизняних спеціалістів різного профілю. Вивчення добровільної діяльності здійснюється в рамках історичного, психологічного, педагогічного, соціологічного, правового підходів та з точки зору трудового підходу.

Вітчизняними дослідниками А. Капською, О. Любарською, В. Назаруком, В. Петровичем, Ю. Поліщуком та іншими були визначені принципи волонтерської роботи; О. Безпалько, Н. Заверіко, І. Зверевою, Н. Зімовець та іншими розроблено поради для організатора волонтерського руху; О. Главник проаналізовано діяльність волонтерів у соціальній роботі; А. Капською, О. Карпенком, Н. Комаровою досліджено тенденції розвитку волонтерського руху в Україні та підготовку волонтерів до соціальної роботи; А. Капською схарактеризовано технологізацію волонтерської роботи в сучасних умовах; Т. Головановою та Ю. Гапон проаналізовано волонтерство в соціальній роботі з точки зору феномена цивілізованого суспільства; В. Кратіною, Н. Ларіоною, О.П. Песоцькою дана характеристика волонтерства як засобу соціального та професійного становлення студентів спеціальностей «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота»; Н. Ларіоною, В. Кратіною, О. Караман здійснено історико-феноменологічний аналіз волонтерства; І. Зверевою та Г. Лактіоною досліджено підготовку волонтерів та їх роль у реалізації соціальних проєктів.

Мета дослідження полягає у розробці теоретичних положень та методичних рекомендацій щодо оптимізації організаційної діяльності волонтерських організацій з урахуванням специфіки їх функціонування на базі закладів вищої освіти.

Відповідно до поставленої мети сформульовано такі **завдання дослідження**:

1. Розкрити сутність волонтерства на сучасному етапі розвитку та уточнити теоретичні уявлення про діяльність волонтерських організацій.

2. Проаналізувати особливості організації волонтерського руху у сфері вищої освіти.

3. Схарактеризувати категорію мотивації у контексті організації волонтерської діяльності.

4. Виробити рекомендації щодо оптимізації управління волонтерськими організаціями та запропонувати моделі їх функціонування у ЗВО.

5. Обґрунтувати економічну доцільність співпраці організаторів масових подій із волонтерськими організаціями ЗВО.

Об'єкт дослідження – волонтерська діяльність.

Предмет дослідження – оптимізація волонтерської діяльності у процесі її організації у ЗВО.

Відповідно до визначених завдань використано такі **методи дослідження**: теоретичні: аналіз, синтез, класифікація, порівняння та узагальнення базових понять дослідження; обґрунтування особливостей організації волонтерського руху; емпіричні: моніторинг роботи для вивчення стану досліджуваної проблеми.

Експериментальна база дослідження: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, факультет соціальної та психологічної освіти.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у доповненні теоретико-концептуальної платформи управління волонтерською діяльністю ЗВО та формуванні інструментально-методичного забезпечення процесів управління. Результати дослідження можуть бути використані для розвитку досліджень на тему становлення вітчизняного волонтерства.

Практичне значення одержаних результатів визначається, насамперед, можливістю реалізації пропозицій у системах управління волонтерами у некомерційних, спортивних, екологічних організаціях, ЗВО, установах культури та мистецтва, у туризмі, подійному менеджменті. Пропозиції з питань

організації волонтерської діяльності адресовані фахівцям у сфері управління волонтерами, менеджерам волонтерських центрів, керівникам та співробітникам освітніх організацій, можуть бути корисні регіональним органам влади, які займаються питаннями молодіжної політики.

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Матеріали дослідження доповідалися на всеукраїнських та регіональних наукових конференціях і семінарах: Всеукраїнській студентській науково-практичній онлайн-конференції «Дистанційне навчання у закладі вищої освіти в умовах пандемії: виклики сучасності» (Умань, 30 березня 2021 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (Умань, 22 квітня 2021 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (Умань, 31 травня 2021 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» та II Міжнародному науково-практичному симпозіумі з інклюзивного туризму (Умань, 12 жовтня 2021 р.); науково-практичному семінарі «Перспективи ефективної роботи соціальних працівників з молоддю» (Умань, 3 березня 2021 р.).

Публікації. Результати дослідження висвітлені у двох публікаціях: «Нормативні і правові аспекти діяльності волонтерів» та «Організація волонтерської діяльності в молодіжному середовищі».

Основні положення кваліфікаційної роботи відображенні в збірнику матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (Умань, 22 квітня 2021 р.) та в збірнику матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» та II

Міжнародного науково-практичного симпозиуму з інклюзивного туризму (Умань, 12 жовтня 2021 р.).

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел із 75 найменувань, 3 рисунків, 6 таблиць. Повний обсяг випускної кваліфікаційної роботи – 78 сторінок: основний текст – 68 сторінок.

Висновки. Проведене дослідження з організації та оптимізації волонтерської діяльності дозволило зробити висновки:

1. Добровільна участь людей у соціально-корисній діяльності у ХХ столітті набула ідеологічної бази та отримала дефініцію – «волонтерство», або «добровільна діяльність». Зазначені поняття ми вважаємо еквівалентними, за аналогією із загальноживаними «волонтер» та «доброволець».

На підставі вивчення феномена у вітчизняній та міжнародній науковій думці диференційовано основні дефініції волонтерства. Встановлено, що теоретичні підходи до розуміння категорії волонтерства фокусуються на трьох основних трактуваннях явища – соціальному, трудовому та дозвіллевому. Фокус розгляду волонтерства як дозвілля молодіжної аудиторії співзвучний сучасним вітчизняним дослідженням, що зміщують наукове розуміння явища від сфери діяльності соціально орієнтованих некомерційних організацій на широке поле напрямків волонтерської діяльності.

Зміст і форми волонтерської діяльності починали формуватися одночасно із зародженням та розвитком некомерційного сектора. Водночас відтепер не спостерігається концентрація волонтерських ініціатив виключно у галузі некомерційного сектора.

2. На даний момент волонтерство супроводжується державними проектами, активно інтегрується в життя освітніх організацій. Тенденція організаційного оформлення волонтерського руху дає підстави розглядати волонтерські осередки ЗВО як самостійні одиниці, які потребують управління у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Розвиток волонтерства визначає перспективи організації волонтерського

руху у закладах вищої освіти, який набуває організованої форми та визнається складовою студентського залучення до вирішення суспільно значущих завдань. Критично проаналізовано потенціал волонтерської діяльності ЗВО як стратегічного ресурсу добровільної діяльності. Розглянуто форми організації волонтерського руху в освітніх організаціях вищої освіти.

3. Визначено управлінський характер проблематики волонтерського сектору та специфіку її вирішення в умовах ЗВО. Як технологічну проблему виявлено відсутність єдиного підходу до проведення мотиваційної політики.

Проведено порівняльний аналіз типів добровольчої мотивації з опорою на концепцію умовних егоїстів та альтруїстів. На основі відомих науці підходів розроблено шкалу волонтерської мотивації для тестування волонтера. Залежно від переважаючого типу особистих мотивів, можливий вибір відповідної стратегії управління та комбінованого підходу до нематеріального стимулювання.

4. Зроблено спробу розробити модель консолідації суб'єктів, включених у процес розвитку волонтерської діяльності молоді, оскільки успіх впровадження технологій рекрутування у практику управління волонтерськими організаціями значною мірою залежить від готовності органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємців, некомерційних організацій, ЗМІ, громадськості до об'єднання та кооперації; їх зацікавлення, бажання співпрацювати; від рівня довіри між ними, спільності інтересів, інтенсивності та форм взаємодії.

Важливим визнається комунікаційний аспект діяльності. Волонтерська організація як підрозділ ЗВО приймає функції ретранслятора культури соціально відповідальної поведінки, провідника соціалізації для молодих поколінь.

Волонтерська організація вбудована в інституційне середовище, яке характеризується полісуб'єктністю та потребує координації інтересів зацікавлених сторін. Партнерські відносини у цьому середовищі формують необхідну інфраструктуру для реалізації ініціатив, яка передбачає кадрове, матеріально-технічне, нормативно-правове, інформаційне забезпечення

діяльності волонтерських організацій. Волонтерська організація через реалізацію проектів, спільних із агентами зовнішнього середовища, проводить систему діалогів у прагненні до довгострокових комунікацій. Важливим для організаторів волонтерських проектів є повне уявлення про інструменти впливу на процес взаємодії учасників та відпрацювання зворотного зв'язку у проектній спільності.

5. Обґрунтовано економічну доцільність залучення волонтерських кадрів шляхом звернення організаторів до послуг волонтерських організацій. У цьому контексті сформульовано логіку діагностики необхідності залучення волонтерів до проведення подій різного масштабу.

Оцінка волонтерської діяльності ускладнена її некомерційною специфікою, проте може проводитись на основі виміру соціального та економічного ефекту від добровольчих дій. Розроблено методичний підхід до оцінки соціально-економічного ефекту волонтерської діяльності, який передбачає розрахунок інтегрального показника, що виконується в кілька етапів, і відстеження динаміки його зміни за звітними періодами. Для опису специфіки волонтерських осередків ЗВО є доцільним застосування концепції «пульсуючих організацій» та вироблення на її основі рекомендацій щодо управління діяльністю.

Дослідження показало, що оптимізація волонтерськими організаціями в умовах їх формування як структурних підрозділів ЗВО можлива за допомогою використання методів та інструментів менеджменту волонтерства, що включають оцінку та оптимізацію систем управління з урахуванням некомерційної специфіки та пріоритету подійного спрямування.

Проведена робота дозволила виконати завдання дослідження. Пріоритетними напрямками подальших розвідок можуть стати: волонтерство в соціальній роботі; менеджмент волонтерських організацій; технологізація волонтерського руху.